

Kritik mot Polismyndigheten i Kalmar län och åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Kalmar, för långsam handläggning av en förundersökning

Anmälan

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot Polismyndigheten i Kalmar län och Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Kalmar, med anledning av handläggningen av en förundersökning rörande misshandel.

Utredning

Handlingar i polismyndighetens ärenden K9797-04 och K9798-04 och i åklagarkammarens ärende C-10-1267-04 infordrades och granskades. Muntliga upplysningar inhämtades från kommissarien BB och inspektören CC. Av handlingarna framkom bl.a. följande.

K9797-04

Den 6 juni 2004 upprättades en polisanmälan om grov misshandel. Enligt anmälan hade en namngiven person bl.a. sparkat AA i huvudet. Förundersökning inleddes nämnda dag och anmälan inkom till åklagarkammaren den 8 juni 2004. Kammaråklagaren DD förordnades till förundersökningsledare och inspektören CC tillsattes som handläggare. Dagen därpå expedierades direktiv till polisen. Under juni och november 2004 hölls förhör med målsäganden, vittnen och den misstänkte. Den 16 januari 2006 skickade åklagaren en påminnelse till polisen, varefter handlingar inkom från polisen två dagar senare. Nya direktiv expedierades till polisen den 10 februari 2006 och en ny förundersökningsledare tillsattes den 14 mars 2006, kammaråklagaren EE. Under mars, april och juni 2006 hölls flera förhör och fyra promemorior upprättades. Förundersökningen lades ned av EE den 7 augusti 2006.

K9798-04

Den 6 juni 2004 upprättades en polisanmälan om misshandel vid samma tillfälle som ovan gällande en kamrat till AA. I anmälan noterades att ”de som har bråkat under kvällen var rasister och nazister”. Förundersökning inleddes samma dag, inspektören FF tillsattes som förundersökningsledare och inspektören CC som handläggare. Under juni 2004 hölls förhör med målsäganden och vittnen.

Förundersökningen lades ned av polismyndigheten den 17 augusti 2006. Av förbiseende glömde polisen att formellt överlämna förundersökningsledningen i detta ärende till åklagaren. Ärendet handlades dock tillsammans med K9797-04 och åklagaren tog del av handlingarna i ärendet.

Genom de muntliga upplysningarna framkom bl.a. att det inte vidtogs några egentliga utredningsåtgärder i ärendena under tiden den 4 november 2004 till den 17 mars 2006 beroende på att CC hade en hög arbetsbelastning och att han var sjukskriven under en period våren 2005.

Ärendet remitterades till polismyndigheten och Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärendena.

Polismyndigheten (länspolismästaren GG) inkom med ett yttrande enligt följande.

Bakgrund

Båda ärendena rör ett bråk utanför en krog i centrala Kalmar vid midnatt den 6 juni 2004. Målsägandena har i båda fallen blivit misshandlade och misstänkta gärningsmän har varit s.k. skinnskallar. Enligt tjänstgörande polismän som var först på brottsplatsen var situationen utanför krogen mycket rörig och stökig med flera berusade personer.

På natten den 6 juni 2004 inleddes förundersökning av polismyndigheten. Två dygn senare den 8 juni 2004 övertogs förundersökningsledningen av åklagarmyndigheten beträffande ärende K9797-04. Av misstag kom aldrig ärende K9798-04 att lottas över på åklagarmyndigheten. Båda förundersökningarna har emellertid handlagts som ett och samma ärende.

Den 7 augusti 2006 beslutade kå EE att lägga ned ärende K9797-04. Den 17 augusti 2006 beslutade förundersökningsledaren och kriminalinspektören Stefan Samuelsson att lägga ned ärendet K9798-04.

Handläggning av ärendena

Enligt BB som varit i kontakt med den polis som upprättade anmälan (K9797-04), polisassistent HH var läget på brottsplatsen problematiskt redan från början. Med anledning av att det var oroligt utanför krogen när patrullen anlände och de personer som hade uppgifter att lämna var berusade och inte kunde lämna tillräckligt tillförlitliga uppgifter kom ingen gärningsman att gripas på platsen. Enligt ett av vittnena Kristensson, som också förhörts flera gånger i utredningen, hade den person som var mest aktiv i misshandeln av målsäganden AA flytt från platsen när polispatrullen anlände.

Under den aktuella natten genomförde ändå utryckningspoliserna, HH och Blomgren sammantaget fem förhör med vittnen, målsägande och misstänkt.

Enligt vad åklagare JJ, som först övertog förundersökningsledarskapet, påpekat var det med hänsyn till rådande förhållanden på brottsplatsen svårt att reda ut vilka personer som gjort vad.

Polismyndigheten kan utifrån tillgängligt underlag inte rikta någon kritik mot de initiala åtgärder som vidtogs av den polispatrull som var först på brottsplatsen och sedan handlade ärendet vidare under natten. Med utgångspunkt från rådande bemanning, arbetssituationen (antalet händelserapporter) aktuell lördagsnatt, berusningsgraden på i ärendet involverade personer och att målsäganden omgående efter att brottet begåtts förts i ambulans till akuten på Kalmar sjukhus har patrullen ändå gjort vad som är rimligt att kräva.

När det sedan gäller den fortsatta handläggningen så blev den 10 juni 2004 en utredningsman utsedd som handläggare på båda dessa utredningar. Under sommaren 2004 genomförde denne en del förhör samtidigt som en ny förundersökningsledare

utsågs på åklagarmyndigheten. Enligt enhetschefen BB togs emellertid utredningsmannen under den senare delen av hösten 2004 i anspråk för andra förtursärenden samt ärenden med frihetsberövade personer. Under våren 2005 (april) blev vederbörande sjukskriven p.g.a. hög arbetsbelastning vilket innebar att han inte längre arbetade aktivt med de aktuella förundersökningarna. Dessa överfördes heller inte på någon annan handläggare. Skälet till det var enligt BB att man på enheten hade personalbrist och med hänsyn till utredningsläget var tvungna att prioritera andra ärenden före de nu aktuella.

När utredningsmannen sedan återgick i arbete i slutet av sommaren 2005 fick han under överinseende av BB i sin rehabilitering ånyo börja handlägga miss-handlarna mot AA och KK. En viktig omständighet i valet av denne som ny-gammal utredare var enligt BB att han var den utredare som var bäst insatt och hade mest kunskap om ärendena. Trots detta var aktiviteten i ärendena i princip obefintlig fram till mars 2006.

Därefter vidtogs ytterligare förundersökningsåtgärder i form av förhör efter direktiv av den nya förundersökningsledaren, kå EE. Sammanfattningsvis har i dessa båda ärenden knappt 30 förhör hållits, 4 PM har upprättats, offrens skador har fotograferats m.m. Trots detta har det inte gått att till fullo utreda vem eller vilka som var gärningsmän i dessa två ärenden.

Polismyndighetens bedömning

Polismyndigheten finner efter en genomgång av ärendena, precis som JO redan pekat på, tydliga brister i handläggningen av nämnda ärenden. Inledningsvis anser polismyndigheten ändå att åtgärderna som vidtogs under natten den 6 juni 2006, med hänsyn till läget på brottsplatsen, får anses som tillfredställande. Detsamma gäller det utredningsarbete som pågick fram till och med den 17 juni 2004 samt under perioden mars-juni 2006. Under denna tidsperiod hölls flera förhör med målsägandena och centrala vittnen.

Däremot är det bristen på polisiära insatser mellan dessa båda perioder som polismyndigheten starkt ifrågasätter. Polismyndigheten anser att det är oacceptabelt att i princip inga förundersökningsåtgärder vidtagits i de båda utredningarna från november 2004 till mars 2006.

Enhetschefen på kriminalenheten i Kalmar BB har i samtal med polis-myndigheten hävdats att med hänsyn till utredningsmannens sjukdomssituation, det besvärliga utredningsläget med många frihetsberövade i kombination med personalbrist var hon och andra förundersökningsledare tvungna att prioritera andra ärenden framför de nu aktuella våldsbrottsärendena.

Polismyndigheten har förståelse för att det ibland vid kriminalenheterna uppstår situationer där det är svårt att prioritera och att ett ansträngt personläge ytterligare kan försvåra möjligheterna att fatta ett välgrundat beslut. Det är enligt polis-myndighetens uppfattning ändå inte godtagbart med en handläggningstid som uppgår till mer än 2 år och 2 månader där aktivt utredningsarbete endast bedrivits under ca 4-5 månader. Det är av största vikt att polismyndigheten i sin brotts-utredande verksamhet efterkommer rättegångsbalkens (RB) regler. Av 23 kap 4 § RB framgår att en förundersökning skall bedrivas så skyndsamt omständigheterna medger. Finns det inte längre skäl att fullfölja en förundersökning skall den läggas ned.

Avslutningsvis skall ärendet också ses i ljuset av att våldsbrott ute var och fortfarande är ett prioriterat område som polismyndigheten valt att särskilt satsa på i sin verksamhetsplan. Dessutom pekade vittnesförhören mot att gärningsmännen med största säkerhet tillhörde den s.k. vit maktsfären. Denna typ av våldsbrott är sedan flera år tillbaka ett av statsmakterna särskilt prioriterat område. Av det skälet borde andra utredningsresurser ha ställts till åklagarens förfogande när den från början utpekade utredningsmannen dels togs i anspråk för andra uppgifter samt med hänsyn till hans sjukskrivning och den därpå kommande rehabiliteringssituationen.

Åklagarmyndigheten (genom vice överåklagaren LL) inkom med ett remissvar till vilket var fogat yttranden från chefsåklagaren MM samt från kammaråklagarna DD och EE.

DD anförde bl.a. följande.

Ovanstående ärende lottades på min rotel under min föräldraledighet varför extraåklagare JJ kom att ge de inledande direktiven i ärendet den 9 juni 2004. Någon återkoppling från utredare CC vid polisen med anledning av givna direktiv gavs inte.

När jag kom åter från min föräldraledighet hade fortfarande inga åtgärder redovisats från CC varför en påminnelse skickades ut den 16 januari 2006 med för-frågan vad som skett i ärendet. Återkoppling kom då med förfrågan om nya direktiv. Jag gav då förnyade direktiv i saken per den 10 februari 2006. Efter givna direktiv gick jag i mars 2006 återigen hem på föräldraledighet för mitt andra barn varefter ärendet lottades till ny rotel, till kammaråklagare EE som därefter var fortsatt fu-ledare i ärendet.

Jag har således inte haft underlag eller förhör i ärendet för att vidare kunna yttra mig i ärendet.

EE anförde bl.a. följande.

Detta ärende har handlagts av flera åklagare innan jag den 14 mars 2006 fick överta handläggningen, detta i samband med att en kollega gick på barnledighet. Chefsåklagare MM fördelade då hennes ärenden på oss andra. I maj månad 2006 skedde en genomgång av samtliga öppna ärenden avseende grova våldsbrott och i samband med detta gjorde MM en muntlig påminnelse till polisen angående även detta ärende.

Händelsen ägde rum den 6 juni 2004 i centrala Kalmar.

Efter det att jag fick ärendet gick jag igenom de handlingar som fanns. Jag noterade då att min kollega extraåklagare JJ redan den 9 juni 2004 d v s tre dagar efter den aktuella händelsen hade meddelat tydliga direktiv beträffande ärendets fortsatta handläggning. Kammaråklagaren DD, som har varit för-undersökningsledare, har senast den 10 februari 2006 påpekat bristerna i utredningen och skrivit nya direktiv.

Den 15 maj 2006 inkom handlingar från polisen. Vissa kompletteringar hade då gjorts i enlighet med de direktiv som tidigare hade meddelats. Med tanke på att ärendet var väldigt gammalt tog jag direkt del av de inkomna handlingarna. Jag fann då att flera av de åtgärder som skulle vidtas, inte hade utförts. Jag skrev direkt nya direktiv där jag särskilt påpekade vad som skulle göras och att det var brådskande.

Den 2 och 3 augusti 2006 inkom vissa av de kompletteringar som vi hade begärt. Flera av de personer som hörts om vissa omständigheter, påtalade att de drygt två år efter händelsen, saknade minnesbilder. Jag gjorde bedömningen att det skulle vara meningslöst med ytterligare kompletteringar i ärendet. Av det material som då fanns i utredningen, fann jag det omöjligt att väcka åtal och förvänta mig en fällande dom, varför jag beslutade att förundersökningen skulle läggas ned med motiveringen "bevisproblem".

MM anförde bl.a. följande.

Anmälan K9797-04 inkom till åklagarkammaren 2004-06-08. Ärendet lottades in på åklagartjänst 9. Ordinarie innehavare av tjänsten – kammaråklagare DD – var då föräldraledig. Tjänsten upprätthölls under hennes ledighet av två f d chefsåklagare, JJ och NN. Utförliga direktiv i ärendet gavs av JJ 2004-06-09. Av direktiven framgår att åklagaren redan då upp-märksammade polisen på att anmälan K 9798-04 som översänts "för kännedom" borde lottas in på åklagarkammaren för gemensam handläggning. Åklagaren uppmarksammade också polisen på att ärendet hade rasistiska förtecken. Det framgår också att åklagaren ansåg det ofattbart att den person som utpekades på platsen inte greps av polis. Ordet "inte" har dock fallit bort i direktiven men åsikten framgår klart av sammanhanget.

DD återkom i tjänst 2005-01-17. Av diariet framgår att det inte varit någon aktivitet i ärendet efter det att åklagaren gett direktiv. DD arbetade 50 % fram till 2005-10-01 då hon ökade sin arbetstid till 60 %. Av diariet framgår att DD påminde i ärendet först 2006-01-16. Påminnelsen resulterade i att handlingar översändes från polisen varefter DD gav nya direktiv 2006-02-10. Även då uppmanades polisen att lotta in den förut efterfrågade anmälan. Så gjordes emellertid inte. DD började sin andra barnledighet 2006-03-13. Vid detta tillfälle fördelades samtliga mål på hennes tjänst ut på andra åklagare varvid kammaråklagare EE blev ny förundersökningsledare för detta ärende. I april-maj 2006 gjorde jag en genomgång av samtliga ärenden på kammaren som kodats som grovt våldsbrott. Då uppmärksammades bl. a. detta ärende. Ärendet diskuterades med enhetschefen BB vid polisen varvid denna uppgav att ärendet skulle redovisas i maj 2006. EE fick in handlingar för bedömning 2006-05-17 varvid hon samma dag gav nya direktiv i ärendet. Handlingar inkom sedan i olika omgångar varefter EE lade ner förundersökningen 2006-08-07 eftersom brott inte kunde styrkas.

Polisen har i sitt yttrande förklarat varför ärendet blev liggande hos polisen under så lång tid. Hanteringen av ärendet hos polisen är givetvis oacceptabel. Frågan är om vi åklagare gjort vad som ankommit på oss.

Kammaren arbetar sedan flera år aktivt med att försöka minska antalet äldre ärenden. Statistik över äldre ärenden tas regelmässigt fram och fördelas till respektive åklagare med uppmaning att påminna och följa upp. I stort sett alltid är beskedet att anledningen till att ärendet inte slutförts beror på polisens otillräckliga resurser. Åklagarna skall regelbundet påminna i sina ärenden. Från 2004 har åklagarna uppmanats att påminna i sina ärenden en gång per kvartal och att dokumentera detta i akten och diariet. I praktiken har flertalet dock påmint en gång i halvåret eftersom det – mot bakgrund av polisens arbetsläge – inte upplevts som meningsfullt att påminna oftare. Påminnelserna skall skickas till respektive enhetschef i stället för till utredningsman (om sådan är utsedd). Anledningen är att enhetschefen på detta sätt skall uppmärksammas på läget och då ha möjlighet att vidta åtgärder som t ex att omfördela ärendet. Ett av kammarens mål detta år är att alla ärenden från 2004 eller äldre (exkl eko) skall vara avslutade innan årets slut. Åklagarna skall därför nu vara än mer aktiva och påminna en gång per kvartal. I våras infördes också den nyordningen att ett ärende skall överlämnas till mig om polisen efter tre påminnelser fortfarande inte har ställt erforderliga resurser till förfogande. Ärendet är då normalt ca ett år gammalt. I dessa fall skickar jag numera brev till polisledningen om ärendet och begär utredningsresurser.

Beträffande aktuellt ärende har inte påminnelse gjorts enligt de rutiner vi haft vid kammaren. I vart fall har detta inte diarieförts. DD hade under år 2005 en tuff arbetsbörda. Hon hade en nylottning av ärenden på 50 % men som en följd av att tjänsten varit öppen under hennes barnledighet redovisades ärenden i en omfattning som medförde en mycket hög arbetsbelastning. Omfördelning av redovisade ärenden gjordes därför löpande vid behov. Enligt uppgift från DD prioriterade hon inte i detta läge att påminna polisen om ärenden. Jag uppmärksammade tyvärr inte detta. Jag kunde då ha omfördelat ytterligare arbetsuppgifter så att denna uppgift kunde ha utförts. Det kan inte uteslutas att en sådan påminnelse resulterat i en annan prioritering hos polisen. Jag kan emellertid instämma i BB:s uppgifter om att arbetsläget var mycket ansträngt hos polisen. Att utredningsresurserna länge varit och är otillräckliga har framförts till polisledningen ett stort antal gånger. Prioritering av vissa ärenden leder till att andra, också de prioriterade ärenden, blir liggande. Men givetvis borde detta ärende som var ett våldsbrott med rasistiska förtecken, ha prioriterats framför andra och slutförts redan under hösten 2004.

LL anförde bl.a. följande.

Efter det att åklagaren den 9 juni 2004 har givit polisen direktiv om ärendets handläggning har en påminnelse till polisen skett den 16 januari 2006. Det har således inte förekommit någon dokumenterad aktivitet från åklagarens sida på drygt ett och ett halvt år. Målet gällde ett våldsbrott med rasistiska förtecken.

Denna typ av ärenden är som chefsåklagaren uppger prioriterade. Åklagaren brist på aktivitet står inte i överensstämmelse med de krav som lagstiftaren ställer på förundersökningsledaren. Även om polisen synes ha haft ett ansträngt arbetsläge kan som chefsåklagaren uppger det inte uteslutas att aktivitet från åklagarens sida resulterat i att ärendet omprioriterats från polisens sida.

Chefsåklagaren har i sitt yttrande lämnat en beskrivning av de rutiner som gäller vid kammaren när det gäller åklagarens aktivitet som förundersökningsledare. Enligt Åklagarmyndighetens bedömning borde dessa rutiner – om de följs – vara tillräckliga för att uppfylla de krav som kan ställas på en aktiv förundersökningsledare.

AA yttrade sig över remissvaren.

Bedömning

En förundersökning skall bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre skäl att fullfölja en förundersökning skall den läggas ned (23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). Undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han eller hon skall se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren skall också ge dem som biträder honom eller henne de direktiv som behövs för arbetet (1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen, 1947:948).

Såvitt kommit fram vidtogs det inte några utredningsåtgärder i ärendena fr.o.m. november 2004 till i vart fall januari 2006. Som förklaring härtill har i huvudsak hänvisats till bristande utredningsresurser, hög arbetsbelastning och sjukskrivning.

JO har under de senaste åren i ett stort antal ärenden kunnat konstatera att den brottsutredande verksamheten uppvisar allvarliga brister och att handläggningstiderna i åtskilliga fall inte står i överensstämmelse med det skyndsamhetskrav som uttalats i rättegångsbalken. Jag är således väl medveten om att arbetssituationen inom polis- och åklagarväsendena är ansträngd och att man därför måste prioritera vissa ärenden framför andra. Även med hänsyn härtill är det emellertid enligt min mening helt oacceptabelt att det under så lång tid som här varit fallet inte vidtogs några utredningsåtgärder i ärendena. Som MM framhållit borde ärendet K9797-04, ett grovt våldsbrott med rasistiska förtecken, ha prioriterats och slutförts redan under hösten 2004 – inte minst med beaktande av att flera förhör också hölls i början av utredningen. Vidare borde ärendet K9798-04 också rätteligen ha lottats in på åklagarkammaren. Jag är således mycket kritisk till polismyndighetens hantering av ärendena och myndigheten förtjänar allvarlig kritik för sin handläggning.

Det övergripande ansvaret för förundersökningen har vilat på åklagare. Som framgår av utredningen påminde åklagaren inte polisen om de givna utredningsdirektiven förrän efter drygt ett och ett halvt år. Jag noterar dock att det finns rutiner för påminnelser till polisen vid åklagarkammaren men att dessa inte följts i det nu aktuella fallet. Jag kan därför instämma i Åklagarmyndighetens bedömning att åklagarnas brist på aktivitet inte står i överensstämmelse med de krav som lagstiftaren ställer på förundersökningsledaren. Åklagarna förtjänar kritik för denna passivitet i handläggningen.

Vad som i övrigt kommit fram föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.